

Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift

OPRICHTER Dr. J. R. BEVERSLUIS

Orgaan van de Nederlandsche Boschbouwvereniging

18e Jaargang

No. 3

Maart 1946

Oorsponkelijke Bijdragen

HET PARTICULIERE BOSCHBEDRIJF BIJ DE HUIDIGE PLANTSOENPRIJZEN

door A. A. Bonnema.

„Het Bedrijfschap voor Sierteeltproducten heeft in zijn vergadering van 11 October 1945 de volgende plantsoenprijzen vastgesteld”, zoo ongeveer staat te lezen in ons boschbouw-tijdschrift van Januari 1946 en de boschbouwer, die nu nog steeds hout moet leveren tegen de prijzen van 1 October 1943, die toen al verlies gevend waren, terwijl de officieele landarbeidersloonen sindsdien stegen van 35 cent tot 60 cent per uur, wrijft zich daarbij toch nog weer eens de oogen uit, alhoewel hij al gewoon was zich over niets meer te verbazen nu — negen maanden na de bevrijding — ons Staatsboschbeheer nog steeds genoopt wordt het door en door Duitsche Besluit Staats-toezicht op de bosschen uit te voeren.

Waar dit bedrijfschap — d.w.z. de gezamenlijke boomkweekers — den boschbouwer deze prijzen opgelegd hebben, zonder hem daarbij in eenig opzicht te kennen (hetgeen ons overigens niet verstandig gezien lijkt) komt het ons gewenscht voor de consequenties daarvan eens nader onder oogen te zien.

Bezien wij daartoe allereerst eens de vlucht, die de plantsoenprijzen gedurende den oorlog genomen hebben bij twee houtsoorten en wel de groveden als hoofdhoutsoort en daarnaast de groene douglas als veelbelovende exoot. Nemen wij als maatstaf een aantal zooals vaak gebruikt wordt voor één hectare, dan bedroeg de prijs voor:

	1939	1941	1943	1945
20.000 2-j. vpl. grove den: per duizend	2.70	4.20	7.25	10.50
idem : in totaal	54.—	84.—	145.—	210.—
5.000 3-j. 2 x vpl. gr. douglas: per duizend	22.—	33.80	56.—	82.50
idem : in totaal	110.—	169.—	280.—	412.50

Voor de beplanting van 1 hectare groveden of groene douglas zou dus, nog ongeacht de vracht, alleen al aan plantsoen besteed moeten worden resp. f 210.— en f 412.50, d.w.z. dat in 1945 voor het plantsoen alleen al meer uitgegeven zou moeten worden dan in 1939 de totale cultuurkosten van 1 hectare bedroegen (cf Ir A. F. Kuhn Ned. Boschbouw-tijdschrift Dec. 1940; waarin de totale cultuurkosten werden becijferd op resp. f 125.— en f 400.— per ha), waarbij wij dan de zoo gewenschte bijmenging van verplegende houtsoorten nog maar geheel buiten beschouwing laten.

Weliswaar zullen — gelijk de ervaring leerde — de verstandige boschplantsoenkweekers deze maximale prijzen, die ongetwijfeld voor de meest ongunstige omstandigheden werden gecalculeerd, wel niet tenvolle toepassen, maar deze prijzen zijn nu toch wel op een dergelijk peil aangeland, dat de particuliere boschbouwer ernstig dient te overwegen of het voor hem niet economischer geacht mag worden om voor de herbebossching zijner oorlogskapvlakke een anderen weg te bewandelen dan dien der beplanting met elders gekweekte plantsoenen.

Drie wegen staan hem daarbij open:

1. te zaaien inplaats van te planten;
2. zelf de noodige plantsoenen te kweken;
3. het plantsoen als zaaigoed te betrekken en dit zelf door te kweken tot plantgoed.

Zonder te willen treden in het nimmer beëindigde dispuut tusschen de voorstanders van planten en zaaien, zou de eerste weg met het oog op de huidige plantsoenprijzen wel het meest voor de hand liggen.

Stellen wij de benodigde hoeveelheid zaad voor eene strooksgewijze bezaaiing voor groveden en douglas resp. op 2 en 3 kg, dan komen wij bij inlandsche zaadprijzen van f 30.— en f 50.— op een prijs per ha van resp. f 60.— en f 150.—.

Al zoude echter een enkeling de daarvoor noodige zaadhoeveelheden weten te winnen of te bemachtigen, dan nog zoude het o.i. bij het huidige tekort aan zaad te betreuren

zijn, indien dit zaad voor den uitzaai in den vollen grond aangewend zou worden.

Van dezelfde hoeveelheden zaad zouden immers op zaaibed zooveel meer planten te winnen zijn, dat daarmede eene 10 tot 20 maal grootere oppervlakte herbeboscht zoude kunnen worden, dan bij uitzaai in den vollen grond.

De tweede weg, dus om zelf de benoedigde plantsoenen te kweeken, ware zeker voor de grootere particuliere boschbedrijven de overweging waard. Weliswaar moet men bij het beginnen van een eigen kwekerij uiteraard „leergeld” betalen, zooniet door schade en schande wijs worden, welke wijsheid vroeger veelal tot de slotsom leidde, dat men het plantsoen goedkoop van een beroepskweeker kon betrekken, maar toen bestond er nog geen bedrijfschap en streden de kweekers nog hun „struggle for life” met „the survival of the fittest”, zonder dat wij met dit laatste willen zeggen, dat wij al het oude terug zouden wenschen.

Bovendien zijn er ook factoren in het kwekerijbedrijf, die voor den boschbouwer gunstiger liggen dan voor den beroepskweeker. Men denke slechts aan de hooge grondprijzen in de kwekerijcentra, terwijl voor den boschbouwer de waarde van den grond vrijwel geen rol speelt, verder aan den wintertijd gedurende welke de beroepskweeker bij vorst en sneeuw — althans voor een vasten kern van zijn personeel — „werk moet zoeken”, terwijl daarentegen de boschbouwer door een eigen kwekerij juist zijn vasten kern in den zomer op nuttige wijze aan het werk kan houden, men denke aan de hooge vrachtkosten van tegenwoordig etc.

Last not least heeft men door een eigen kwekerij de beschikking over versch plantsoen — zoo geroid, zoo geplant — dat bovendien beter aanslaat en sneller doorgroeit, omdat het niet verwend is op den benijdenswaardig goeden grond der beroepskwekerijen en niet behoeft te acclimatiseeren.

Voor de kleine boschbedrijven zou een mogelijkheid liggen in een gecombineerde kwekerij; het is ons trouwens bekend, dat een dergelijke streekcombinatie reeds tot stand kwam.

Toch blijft ook bij dezen tweeden weg o.i. het groote bezwaar, dat de boschbouwer gemiddeld nooit dat aantal planten uit zijn zaad zal kunnen kweeken, dat de beroepskweeker weet te bereiken. Het moge aan diens grond liggen en/of aan de ervaring van geslachten, maar bij dengene die de zaaibedden der beroepskweekers uit eigen aanschouwing kent, kan daarover o.i. geen twijfel bestaan.

Dit is niet alleen een factor ten voordeele van den beroepskweeker, maar deze factor moet o.i. ook zwaar wegen bij het huidige tekort aan zaad. Het is niet alleen een particulier belang, maar eveneens een groot landsbelang, dat de enorme oorlogskapvlakte, die nu braak ligt, zoo snel mogelijk weer tot productie wordt gebracht en om dat te bereiken zal het schaarsche zaad zoo nuttig mogelijk besteed moeten worden.

Dit brengt ons vanzelf tot de derde mogelijkheid, n.l. de plantsoenen als zaaigoed van den beroepskweeker te betrekken en deze dan zelf door te kweeken tot plantgoed.

Na het voorafgaande komt het ons voor, dat dit — in het bijzonder voor douglas en lork — de gulden middenweg beteekent, die eenerzijds den boschbouwer de voordeelen van een eigen kwekerij grootendeels doet behouden — ook de vrachtkosten spelen voor zaaigoed een veel geringere rol — en anderzijds het grootste nuttig effect van het zaad waarborgt.

Bovendien is de prijsstijging van het zaaigoed relatief geringer dan die van het plantgoed. Nemen wij als voorbeeld den prijs van groene douglas.

	1939	1941	1943	1945
20.000 1 j. gr. douglas	6.50	9.40	11.60	16.50

Stellen wij de prijzen van plantgoed en zaaigoed in 1939 op 100, dan bedragen deze prijzen in 1945 voor:

	1939	1945
2 j. vpl. groveden	100	388
3 j. 2 × vpl. groene douglas	100	375
1 j. groene douglas	100	254

Weliswaar spelen daarbij ook andere factoren een rol, maar toch meenen wij te mogen concluderen, dat het plantgoed — ook relatief — duurder is dan het zaaigoed.

Resumerende zouden wij dan ook dezen derden weg willen aanbevelen, die bovendien het voordeel heeft, dat wij de relatie's met onze kweekers kunnen behouden, aan wie de Nederlandsche boschbouw niet alleen veel te danken heeft, maar met wie de boschbouwer in den loop der jaren ook zoo vele vriendschapsbanden gesloten heeft, dat hij het stellige vertrouwen heeft, dat zij van de tijdelijke dwalingen huns weegs, zooals deze in de eenzijdige prijsbepalingen van hun bedrijfschap tot uiting komen, zullen terugkeeren op den goeden weg van economische samenwerking tot herstel van ons Nederlandsche bosch.

Elst (Utrecht), 17 Februari 1946.

NOTITIES OVER AFBRAAK EN OPBOLW DER ZEEUWSCHE BEPLANTINGEN

door

Ir E. Reinders.

Het mag wel als algemeen bekend worden verondersteld, dat Zeeland een onzer provincies is, welke het zwaarst door den oorlog is gehavend. De sleutelpositie, welke Zeeland door zijn geografische ligging aan Noordzee en Scheldemond inneemt, is oorzaak geweest, dat zoowel vriend als vijand buitengewone waarde hechtte aan het bezit der Zeeuwsche eilanden. De Duitsche legerleiding spaarde dan ook geld noch moeite om de verdediging dezer eilanden zoo hoog mogelijk op te voeren en schroomde niet, teneinde zulks te bereiken, tot de meest rigoureuze maatregelen over te gaan. Zoo werden in den loop van het jaar 1942 en 1943 over groote gebieden inundaties gesteld, waardoor duizenden hectaren vruchtbaar land onder zoutwater kwamen te staan, welke zodoende voor onze toch reeds zoo benarde voedselvoorziening werden uitgeschakeld. Naarmate de kansen op een Duitsche overwinning afnamen en rekening gehouden diende te worden met een Geallieerde invasie op het continent, verhoogden de Duitschers hun inspanning om de verdediging der Zeeuwsche eilanden tot het uiterste op te voeren. Ongetwijfeld stond, hun hierbij de Engelsche landing op Walcheren en Zuid-Beveland in 1809 als afschrikwekkend voorbeeld voor oogen. Het valt daarom niet te verwonderen, dat de strijd der Geallieerde legers om de openstelling der Schelde een buitengewoon zware strijd was, welke werd ingeleid door het bekende bombardement op de dijken van Walcheren, waardoor dit bloeiende eiland voor het grootste deel onder water kwam te staan. De openstelling van Antwerpen's haven heeft dan ook zware offers gekost niet alleen aan bloed der vele Geallieerde soldaten, die hun leven voor onze vrijheid offerden, doch ook aan materiele schade in den vorm van de vele Zeeuwsche boerderijen, die in vlammen opgingen, de steden en dorpen, die door bombardementen of granaatvuur geheel of gedeeltelijk werden verwoest, vee, dat verdronk en schade aan..... zijn beplantingen.

Het is opvallend, hoe zeer de beplantingen in Zeeland een kenmerkend deel van het landschap uitmaakten. Waar trof men fraaiere dijk- of erfbeplantingen aan? De iepenbeplantingen in Zuid-Beveland en Walcheren op de dijken en erven der kapitale boerderijen waren met recht de trotsch van iederen Zeeuw. En welke bezoeker van Zeeuwsch-Vlaanderen werd niet getroffen door het majestueuse der populierenbeplantingen, die overal langs en op de dijkglooiingen, in twee of drie dubbele rijen waren aangeplant? Helaas beschrijven wij dit in den verleden tijd, daar veel van dit alles, wat zoo typeerend Zeeuwsch was, thans is verdwenen. Slechts hier en daar treffen wij nog een restant aan van wat eens de luister uitmaakte van het Zeeuwsche landschap. Nu eindelijk na vijf jaren het oorlogsgedruisch is verstomd, zijn we in staat de droeve balans van deze vernielingen op te maken. Wanneer wij voor ieder der Zeeuwsche eilanden afzonderlijk den thans bestaanden toestand in het kort gaan beschrijven, verkrijgt men het onderstaande sombere beeld te aanschouwen:

WALCHEREN.

Behalve eenige polders ten Oosten van het kanaal Vlissingen-Middelburg-Veere en het hooger gelegen duingebied van Zoutelande, Domburg en Oranjeston is het geheele eiland als gevolg van een bombardement op de dijken van Westkapelle, Veere en Vlissingen door zoutwater geïnundeerd. Dientengevolge zijn de zich in dit gebied bevindende beplantingen langs de wegen, dijken en erven benevens de oude houtopstanden op de verschillende landgoederen volkomen afgestorven. De nog resteerende opstanden in het duingebied van Domburg en Oranjeston, welke uit landschappelijk en toeristisch oogpunt groote bekendheid genoten, zijn zeer zwaar beschadigd tengevolge van de vele versterkingen, welke men hierin heeft aangelegd en door de gevechtshandelingen, welke in dit gebied hebben plaats gehad. Zeer in het bijzonder heeft de

buitenste duinenrij van Oranjezon tot de Westkapelsche Zeedijk toe geleden door de vele bunkers, welke men daarin heeft aangebracht. Het is noodzakelijk, dat hier tijdig voorzieningen worden getroffen, aangezien anders de kans op totale verstuiwing van den zereep niet is uitgesloten.

ZUID- en NOORD-BEVELAND.

Behalve door eenige inundaties, welke op Zuid-Beveland hebben plaats gevonden, is de schade aan de beplantingen hier in hoofdzaak ontstaan, doordat voor de plaatsing van de z.g. „vliegerpalen” de boomen uit vrijwel alle bestaande weg-, dijk- en erfbeplantingen op de meest willekeurige wijze werden gekapt. Vrijwel nergens treft men hier meer volledige beplantingen aan, en vooral de jongere beplantingen hebben het moeten ontgelden, daar de boomen hieruit direct geschikt waren om, na in lengten van $4\frac{1}{2}$ m te zijn gezaagd, in de polders ter wering van luchtlandingen te worden geplaatst. Oudere boomen, die men voor dit doel bezigde, werden alvorens men deze in het land zette, in twee of vier deelen gekloofd. Bovendien treft men aan de nog resteerende beplantingen in vele gevallen beschadiging van granaatvuur aan.

THOLEN.

Dit eiland is vrijwel geheel door zoutwater geïnundeerd geweest en dientengevolge zijn er de beplantingen voor ca 95 % afgestorven. Zelfs de mooie iepenbeplantingen op de wallen van het stadje Tholen, die op een der hoogste punten van het eiland stonden, zijn aan het zoute water ten offer gevallen.

SCHOUWEN DUIVELAND.

Dit eiland werd in 1943 door de Duitschers voor ca. $\frac{3}{4}$ deel door zoutwater geïnundeerd, waardoor in dit gebied eveneens iedere boom en iedere struik is afgestorven. Op enkele hooger gelegen deelen na en in de strook langs de duinen in het N.W. van het eiland zijn de beplantingen gespaard gebleven. De aardige landgoederen gelegen te Schuddenbeurs, ten Noorden van Zierikzee, zijn door inundatie en oorlogsgeweld voor het meerendeel totaal verwoest. Het kasteeltje met de, ook buiten onze landsgrenzen bekende, vogelkolonie van Baron Schimmelpenninck van de Oye te Oosterland werd eveneens totaal verwoest.

ZEEUWSCH-VLAANDEREN.

De populierenopstanden hebben hier aanzienlijke schade opgelopen door gestelde inundaties, granaatvuur of door vellingen, welke door de Duitschers werden uitgevoerd ten behoeve van de plaatsing der z.g. „vliegerpalen”. In West-Zeeuwsch-Vlaanderen, waar de gevechtshandelingen het hevigst zijn geweest, is de schade aan de beplantingen veel grooter dan in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen.

Bovenstaande beschrijving geeft slechts een globaal overzicht van de aangerichte vernielingen, welke aan het Zeeuwsche landschapsbeeld door den oorlog zijn veroorzaakt en maakt allermint aanspraak op volledigheid van hetgeen zich in deze provincie op dit gebied heeft voltrokken. Slechts hij, die Walcheren heeft gezien met zijn afgestorven iepen boven het klotsende water en de steriele verlatenheid van Tholen en Schouwen na de droogvalling heeft ondergaan, beseft hoe zeer Zeeland aan zijn ouden luister heeft ingeboet. Curiositeitshalve zij hier nog vermeld, dat slechts één heester de doodende werking van het zoute water glansrijk heeft doorstaan, het is de tamarisk (*tamarix gallica*), die dezen zomer in verschillende boerentuintjes op Walcheren roserood bloeiend stond te pronken in het zoute water temidden eener grauwe doodsche verlatenheid. Thans echter genoeg over al hetgeen vernield is. We zullen nu eens nagaan, met welke problemen we rekening dienen te houden bij een der belangrijkste onderdeelen van den wederopbouw, n.l. die der herbeplanting of groenaankleding van deze provincie.

Door middel van dagblad en radio kunnen we dagelijks vernemen, dat in Zeeland het werk van den wederopbouw met volle kracht ter hand is genomen. De dijken op Walcheren zijn gedicht en het eiland zal weldra weer droog vallen. Boerderijen worden herbouwd en bruggen en spoorwegverbindingen worden hersteld. Naast dezen materielen wederopbouw van Zeeland dient men echter den ideeelen en cultureelen wederopbouw, waartoe de landschapsverzorging is te rekenen, eveneens ter hand te nemen. Om Zeeland wederom „bewoonbaar” te maken is meer noodig dan het doen afvloeien van het water, het herstellen der woonhuizen en wat dies meer zij. De tijden zijn echter voorbij, dat men de ideeële belangen der gemeenschap als een te verwaarloozen factor beschouwde en de landschapsverzorging neemt heden ten dage gelukkig dië plaats in, welke haar rechtens toekomt. De noodzakelijkheid erkennend, dat naast den materielen wederopbouw eveneens de ideeële wederopbouw, in casu de landschapsverzorging, met voortvarendheid ter hand dient genomen te worden, doet zich direct de vraag voor, wie met deze taak belast dient te worden. Daar een goede landschapsverzorging in het belang der gemeenschap is te achten en de omvang der verwoestingen op dit gebied in Zeeland zoo aanzienlijk is, dat voor uitgestrekte gebieden geheel nieuwe projecten voor den wederopbouw van het landschap gemaakt zullen moeten worden, acht ik deze taak alleen goed uitvoerbaar, wanneer zij met steun en onder toezicht der overheid wordt uitgevoerd. Voor de groenaankleding, een der belangrijkste onderdeelen der landschapsverzorging, is de Dienst van het Staatsboschbeheer wel het meest aangewezen lichaam, aangezien deze Dienst ook reeds de herbeplantingen voorschrijft en controleert, welke als verplichting aan verleende kap- en rooivergunningen zijn verbonden. Voegt men hieraan bovendien nog toe de noodzakelijkheid om het schaarsche plantsoen te bestemmen voor dië gebieden, welke hiervoor het meest in aanmerking komen, dan zullen tegen de overheidsbemoedening bij de herbeplanting in Zeeland weinig bezwaren rijzen. Bovendien, wil de groenaankleding harmonisch en landschappelijk verantwoord zijn, dan dient zij in een grooter verband dan binnen het raam der eigendomsgrenzen mogelijk is, opgezet te worden. Deze taak aan het particulier initiatief over te laten zou naar mijn meening op een fiasco uitloopen, temeer daar in Zeeland het oude boerengezeggde: „Boomen op het land is boerenonverstand” nog sterk opgeld doet. Aan den anderen kant echter spreekt het van zelf, dat, wanneer de overheid de toekomstige groenaankleding in Zeeland gaat verzorgen, waarbij aan de grondeigenaren de verplichting tot beplanting kan worden opgelegd, deze herbeplanting zoodanig dient te geschieden, dat zooveel mogelijk met de wenschen van de grondeigenaren rekening moet worden gehouden. Men moet goed beseffen, dat Zeeland een bij uitstek agrarische provincie is met veelal hooge polderlasten en een groenaankleding hier allereerst uit een oogpunt van landschapsverzorging en ter verkrijging van eenige luwte verantwoord is. Het al of niet slagen van de groenaankleding zal in hoofdzaak afhangen van de medewerking, welke de grondeigenaren en toekomstige bezitters van de boomen hieraan zullen willen verleenen. Voor het goed opgroeien van de boomen is in de eerste plaats noodig de zorg en liefde van de eigenaren. Hoewel derhalve allereerst rekening dient te worden gehouden met de belangen en wenschen van de grondeigenaren, is het toch noodzakelijk, dat de uiteindelijk beslissing hoe en op welke wijze de groenaankleding zal worden verzorgd bij de overheid, dus hier bij het Staatsboschbeheer, blijft berusten. Daar verreweg de meeste grondeigenaren in Zeeland bij den Dienst Landbouwherstel als gedupeerden zijn ingeschreven, zou een praktische oplossing van dit probleem te vinden zijn door de verplichting tot herbeplanting (op aanwijzing van het Staatsboschbeheer) als voorwaarde in het contract, hetwelk de Dienst Landbouwherstel met den gedupeerde maakt, op te nemen. Thans nog het een en ander over de verdeling der kosten, welke aan de uitvoering der herbeplantingen zijn verbonden.

Daar, zooals reeds eerder vermeld, de groenaankleding een aangelegenheid is, welke voor de geheele gemeenschap van belang is, is het redelijk, dat ook de gemeenschap zoo noodig een deel der kosten draagt. Daar, waar de grondeigenaren een redelijke opbrengst van het opstaande hout hebben verkregen en herbeplanting dient te geschieden uit hoofde van de desbetreffende bepalingen, vermeld in het Besluit Staattoezicht op de Bosschen, kan m.i. een bijdrage in de kosten door den Staat gevoelig achterwege blijven. In vele gevallen echter hebben de grondeigenaren in Zeeland geen of slechts zeer geringe baten ontvangen uit de vroegere beplantingen en het is voor deze categorie, dat ik een geheele of gedeeltelijke bijdrage in de kosten door den Staat billijk acht. Weliswaar zijn de baten, welke later voortvloeien uit de aan te brengen beplantingen, voor den grondeigenaar, doch dit neemt niet weg, dat de aankoop van het thans zeer prijzige plantsoen, waarvan aantal en soort door den Staat worden voorgeschreven, evenals het doen planten daarvan, door vele gedupeerden als een

zwaren last zal worden beschouwd. Staatssteun is dus hier geboden en deze kan m.i. het beste worden verleend, wanneer de kosten van aankoop van het benodigde plantsoen geheel of gedeeltelijk door den Staat worden gedragen. Het planten der heesters zou wellicht in het kader der uitvoerende werkzaamheden door den Dienst Landbouwherstel kunnen worden verzorgd.

Methodiek der te maken groenaanplantingsprojecten.

Zooals gezegd, dient de groenaanplanting in groot verband te worden opgevat. Voor een ieder, die Zeeland kent, zal het duidelijk zijn, dat men hier geen schlabonenwerk kan verrichten, aangezien ieder der eilanden zijn eigen typeerend landschapsbeeld heeft. Zoo zal men b.v. bij het opstellen der herbeplantingsplannen voor Walcheren dienen te trachten om de intieme sfeer terug te krijgen, die dit eiland zoo zeer kenmerkte en derhalve voor dit eiland een gedetailleerder beplantingsschema moeten opstellen, dan voor de andere eilanden het geval zal zijn.

Als eenheid van aanplantingsobject ware de oppervlakte der gemeente te kiezen, waarbij men moet waken voor een harmonische aansluiting aan de beplantingen der naburige gemeenten. Bij het opstellen van het gemeentelijk groenaanplantingsplan maakt men gebruik van overtrekken der kadastrale kaart (schaal 1 : 2500), of wanneer men gemeenten heeft, waarvan de groenaanplanting hoofdzakelijk bestaat uit weg-, dijk- en erfplantingen, hetgeen in Zeeland veelal het geval zal zijn, dan kan men ook gebruik maken van de kadastrale overzichtskaart (schaal 1 : 5000). Op deze z.g. *groenkaarten* worden door middel van kleuren en merkteekens naast soort- en ouderdomsklasse (1—40 j. en 40 j. en ouder) nog de navolgende gegevens vermeld:

- a) Bestaande beplantingen, die in het nieuwe landschapsbeeld gehandhaafd kunnen worden.
- b) Bestaande beplantingen, welke niet in het toekomstige groenaanplantingsproject kunnen worden opgenomen en zoo spoedig mogelijk voor velling dienen te worden aangewezen.
- c) Plaatsen, waar uit hoofde eener wettelijke verplichting een nieuwe beplanting aangebracht moet worden.
- d) Plaatsen, waar een beplanting aanwezig is geweest, doch herbeplanting niet wettelijk verplicht is.
- e) Plaatsen, waar geen beplantingen zijn geweest, doch waar uit landschappelijk oogpunt een beplanting gewenscht is.

De gang van zaken is dus als volgt:

Men begint in een gemeente den toestand der bestaande beplantingen op te nemen, waarbij men onderscheid maakt tusschen die beplantingen, welke in het nieuwe herbeplantingsschema gehandhaafd kunnen worden en die, welke niet voor opneming in aanmerking komen en derhalve voor velling dienen te worden aangewezen. Tot deze laatste categorie behoren in Zeeland talrijke beplantingen, welke door granaatvuur ernstig zijn beschadigd, dan wel als restant zijn overgebleven uit beplantingen, waarvan de boomen voor het gebruik van „vliegerpalen” grootendeels zijn weggenomen. Heeft men de oude beplanting opgenomen en gekarteerd, dan kan in harmonischen samenhang met deze oude beplantingen het nieuwe herbeplantingsplan voor de gemeente worden opgemaakt. Alvorens tot een definitieve beslissing over te gaan omtrent soort en aantal heesters in een nieuw aan te brengen beplantingsschema is het gewenscht, dat men eerst overleg pleegt met den grondeigenaar en toekomstigen bezitter der nieuwe beplanting.

In de punten c, d en e wordt verder aangegeven in welke verhouding men, wat de nieuw aan te leggen beplanting betreft, tot den grondeigenaar staat. Tot de onder d genoemde categorie zullen in Zeeland de meeste grondeigenaren vallen. Het zijn die eigenaren, die hun oude beplantingen, tengevolge der oorlogshandelingen, hebben verloren, zonder dat zij hieruit een redelijke opbrengst hebben verkregen. Het is voor deze eigenaren, dat een overheidsbijdrage in de kosten voor herbeplanting dringend noodzakelijk is.

Behalve dat deze groenkaarten absoluut noodzakelijk zijn te achten voor een goede uitvoering der nieuwe gemeentelijke groenaanplantingsprojecten, zal tevens blijken, dat men in den toekomst groot gemak van deze kaarten zal kunnen hebben. De bosch-inventarisatiedienst van het Staatsboschbeheer kan de benodigde gegevens zonder meer van deze groenkaarten overnemen, terwijl de kaarten ook voor den betrokken houtvester van groot nut zullen blijken te zijn. Daar de gegevens op de kadastrale kaarten zijn vermeld, is tevens gemakkelijk na te gaan, wie de eigenaar is van het (de) perceel(én), waarop de beplanting is aangebracht. Mocht men bovendien ooit

komen tot een inventarisatie van het gemeentelijk landschapsschoon, zooals door J. M. H. F. J. Baron de Weichs de Wenne, burgemeester der gemeente Wansum en Meerlo (L.) zoo zeer is bepleit op de vergadering der Contact-Commissie op 5 Juni 1941 te Amsterdam; dan zal blijken, dat uit deze groenkaarten de landschapsinventarisatiekaarten zeer gemakkelijk gemaakt kunnen worden. In feite zijn deze groenkaarten zelfs niets anders dan deze landschapsinventarisatiekaarten. Bepleit Baron W. de W. op genoemde vergadering slechts een inventarisatie van den bestaanden toestand, de groenkaarten daarentegen gaan verder en geven ook naast den bestaanden toestand der beplantingen ook de toekomstig gewenschte beplantingen aan. Waar in Limburg en andere provinciën het voorbeeld van Baron W. de W. waarschijnlijk voor een groot deel uit technische overwegingen geen of weinig navolging vond, is in Zeeland in de meeste gemeenten de samenstelling dezer groenkaarten betrekkelijk eenvoudig, dank zij het feit, dat in vele gemeenten de beplantingen slechts als dijk-, weg- en erfbeplantingen worden aangetroffen.

Wat de erfbeplantingen betreft, zij nog het volgende vermeld: Deze worden op afzonderlijke schetskaartjes op grootere schaal voor ieder object apart opgemaakt en voorzien van een nummer als aanhangsel aan de groenkaart toegevoegd.

Keuze der houtsoorten.

Wanneer wij thans nagaan welke houtsoorten ons ter beschikking staan bij de uitvoering der verschillende groenaankleedingsprojecten, dan valt al direct te betreuren, dat in het toekomstige Zeeuwsche landschap de iep niet meer zijn stempel op het landschapsbeeld zal kunnen drukken. Wie het verloop der iepenziekte gedurende de laatste jaren in Zeeland heeft gevolgd, zal met mij de meening zijn toegedaan, dat herbeplantingen met iep, althans op uitgebreide schaal, momenteel niet te rechtvaardigen is. Met iep worden hier voornamelijk bedoeld de beide soorten, welke men in Zeeland zoo veelvuldig aantroft, n.l. de gewone veld-iep (*ulmus campestris*, Mill) en de Hollandsche iep (*ulmus hollandica*, Hort), welke laatste een kruising is tusschen *ulmus campestris* en *ulmus scabra*. Beide soorten benevens de verschillende variëteiten hiervan zijn over het algemeen weinig resistent tegen de iepenziekte. Hoewel over de iep No. 24, ook wel Christina-Buisman-iep geheeten (zoo genoemd naar de in 1936 overleden Mej. Dr C. Buisman, die zich verdienstelijk heeft gemaakt op het terrein van het wetenschappelijk onderzoek der iepenziektebestrijding), nog geen definitief oordeel gevormd kan worden, staat het toch wel reeds vast, dat hij niet beantwoordt aan de vele verwachtingen, die men t.o.v. hem koesterde. Naast de gevoeligheid voor *nectria*-aantastingen mist hij schijnbaar bovendien de goede eigenschap, welke onze inheemsche iepsoorten kenmerkt, n.l. om in den vollen zeewind op te groeien. In de luwte van schuif of boerderij geplaat kan hij zich daarentegen goed ontwikkelen. Wanneer wij dus het uitvallen van den iep in het toekomstig landschapsbeeld aangaan, dan dringt zich direct de vraag op, welke houtsoorten den iep kunnen vervangen. Bij nader onderzoek blijkt alras, dat van vervanging door andere houtsoorten geen sprake kan zijn, hoogstens kunnen wij hier spreken van „te gebruiken”. De goede combinatie van eigenschappen, welke de iep zoo zeer kenmerken, n.l. opgroeien in den vollen zeewind en productie van prima werkhout in korten tijd, treffen wij bij geen der andere houtsoorten in diër mate aan. Voor ons is voorloopig de eerstgenoemde eigenschap n.l. het opgroeien in den vollen wind de belangrijkste. Het open polderlandschap, dat voor Zeeland kenmerkend is, maakt dat de wind hier wel in de meeste gevallen de begrenzende groeiplaatsfactor is. In tegenstelling tot meer voor den wind beschut gelegen gebieden, is het aantal houtsoorten, dat goed in den vollen wind kan opgroeien, zeer gering. Gelukkig treffen we onder onze populieren eenige soorten aan, die den zeewind goed kunnen verdragen. *Populus alba*, de abeel, is evenals de iep in staat om in den vollen zeewind op te groeien. Hij heeft echter het nadeel, dat zijn stamvorm bij opgroeiing in den wind verre van recht blijft, terwijl ook zijn hout een geringe gebruikswaarde heeft. Bovendien heeft deze populierensoort het nadeel, dat hij zeer gevoelig is voor kankeraantasting. Voor de te maken projecten op Walcheren ware deze soort op beperkte schaal te gebruiken. *Populus canescens*, een bastaard van *populus alba* en *populus tremula*, kan eveneens zeer goed in den vollen wind opgroeien en heeft bovendien het voordeel, dat zijn hout van betere kwaliteit is, dan dat van *populus alba*. Tot de populierensoorten, welke wel het beste tegen den vollen zeewind bestand zijn, behoort *populus berolinensis* genoemd te worden, welke soort bovendien het voordeel heeft, dat zij niet zoo vatbaar is voor *Dothichiza* en bacteriekanker als de abeel. Aantastingen door *Cossus ligniperda* komen echter op deze soort veelvuldig voor. De andere in Zeeland bruikbare soorten, zooals de *populus serotina* Hartig of de verbeterde variëteit hiervan, *populus serotina* Hartig var. *erecta* Henry, plaatse men

bij voorkeur niet in den vollen wind, hoewel deze soorten toch reeds tamelijk veel wind kunnen verdragen, zonder dat hun stammen hierdoor scheef gaan groeien, zooals dit o.a. het geval is bij den *populus marilandica* Rox.

Het zou ongetwijfeld ook in Zeeland aanbeveling verdienen, evenals dat in de Wieringermeer is geschied, de verschillende heesters als tweejarig plantsoen tusschen een windscherm van b.v. zwarten els te laten opgroeien. Destemeeer zou dit thans gewenscht zijn, aangezien het niet mogelijk zal zijn om de jonge heesters de eerste jaren niet een boompaal te steunen. Afgezien van het feit, dat het moeilijk zal vallen om uit onze geteisterde bosschen deze groote hoeveelheden palen te betrekken, zou bij plaatsing dezer boompalen de bevolking hiervan een dankbaar gebruik maken deze als brandstof in de kachel op te stoken. Gelukkig kan men in de meeste gevallen ook wel heesters zonder palen planten, indien men deze goed diep plant (niet te diep) en een stevige zode tegen den voet aanlegt. Het feit, dat we in Zeeland niet te maken hebben, zooals b.v. in de Wieringermeer, met een nieuw ontgonnen gebied, waar langs de wegen ruime bermen zijn vrijgehouden, is oorzaak, dat we in Zeeland langs de wegen meestal geen ruimte zullen hebben om singels aan te brengen. Ook is te verwachten, dat in Zeeland van het aanbrengen van windsingels op dijken of dijkglooijingen veelal niets terecht zal komen, aangezien deze dijken vaak als wei of hooiland worden geëxploiteerd. Het meeste kans van slagen acht ik nog het aanleggen van windsingels bij het herstellen van de erfbeplantingen aangezien hier de noodige ruimte meestal aanwezig is en bovendien ook de boer hier wel voor gevoelt, daar hij liefst zoo snel mogelijk zijn boerderij in schuur eenige luwte wil geven. Voegen wij hieraan nog toe de schaarschte aan plantsoen, dan zal men begrijpen, dat van singelbeplanting, hoe zeer in sommige gevallen ook gewenscht, in de praktijk niet veel terecht zal komen.

Met opzet werd tot dusverre niet vermeld de Italiaansche populier (*populus nigra* L. var. *italica* du Roi), welke soort, evenals de vele hierboven vermelde populierensoorten, uitstekend in den vollen wind kan opgroeien. Mede door de vele zijtakken, die over de geheele stam lengte bij den Italiaanschen populier voorkomen, is deze boom bij uitstek geschikt om gebruikt te worden als windscherm. De Zeeuwsche boer schijnt dit goed te weten, want de laatste jaren is de aanplant van Italiaansche populieren in Zeeland niet onbelangrijk toegenomen. Vrijwel alle nieuw aangelegde boomgaarden (en dat zijn er in Zeeland heel wat) zijn minstens aan twee zijden omringd door een hoog scherm van deze houtsoort, welke de boomgaarden het aanzien geven van even zoo vele in het landschap liggende begraafplaatsen of voetbalvelden. In het Zeeuwsche land acht ik de It. populier, waarvan de houtwaarde bovendien zeer gering is, in groote hoeveelheden niet op zijn plaats en geef ik de voorkeur aan windschermbeplantingen met zwarten els, die landschappelijk m.i. aantrekkelijker zijn en toch tot een behoorlijke hoogte kunnen opgroeien, zooals de zwarte els beplantingen o.a. bewijzen langs eenige boomgaarden bij Krabbendijke, welke een hoogte van meer dan 5 m hebben. De buitengewoon snelle groei van den Italiaanschen populier is echter oorzaak dat de boer, deze soort boven den zwarten els verkiest.

Zooals hierboven gebleken is, kan men dus in vele gevallen daar, waar iepen hebben gestaan, populierensoorten doen aanplanten. De populierensoorten hebben echter het nadeel, dat zij niet dat goede werkhout kunnen leveren, waarvoor de iep in Zeeland terecht zoo beroemd was. Zeker het is waar, dat de populier als leverancier van de klompen-, lucifer-, emballage- en nog vele andere houtverwerkende industriën van niet te onderschatten betekenis is, hetgeen echter niet wegneemt, dat de wagenmaker en de meubelindustrie bij deze populierenaanplantingen niet zijn gebaat. Vooral voor de wagenmakers is het van het grootste belang, dat zij in den toekomst de beschikking kunnen krijgen over een goed stuk werkhout, waarmede zij de wagens en landbouwgereedschappen der boeren kunnen repareren c.q. vernieuwen. Wij dienen dus bij het opmaken van het herbepantingschema ook uit te zien naar die houtsoorten, die voor deze doeleinden bruikbaar zijn en ons oog valt dan direct op den esch (*Fraxinus excelsa*), welke houtsoort een buitengewoon goed werkhout oplevert en door de wagenmakers zeer wordt gezocht. Het nadeel van deze houtsoort is haar langzame groei en het feit, dat zij voor een goed opgroeien eenige luwte behoeft. Oudere exemplaren zijn in Holland veelal gekenmerkt door een slechten stamvorm. De laatste jaren is hier echter, dank zij een zorgvuldige selectie uit het aangeboden plantsoen, bij aankopen door overheidslichamen een belangrijke verbetering te bespeuren. De prachtige jonge eschbeplantingen langs den weg Sleewijk-Keizersveer (die helaas thans voor een deel door de bevolking in den afgelopen winter is geveld) en in Zeeland langs den rondweg om Krabbendijke leveren wel het bewijs, dat de esch in Holland een der houtsoorten is, welke op de klei en lagere gronden zeer goed kan groeien. Ook de proeven, welke de kweker van de Westeinde te 's Heer Arendskerke

ter verkrijging van elite-esschen neemt, wettigen de veronderstelling, dat op dit gebied het laatste woord nog niet is gesproken. Ik acht het dan ook verantwoord voor den esch een belangrijker plaats te doen inruimen, dan deze tot dusverre in Zeeland had. Vooral daar, waar de heesters niet direct in den vollen zeewind behoeven te worden ingeplant, kan men een goede groei van den esch verwachten.

Vermeld dient te worden, dat naast esch en verschillende populieren soorten ook van diverse wilgensoorten, zoowel kop- als stamwilgen, een dankbaar gebruik bij de aankleding van het landschap gemaakt kan worden, terwijl in dit verband tevens een tweetal eschdoornsoorten dienen te worden genoemd n.l. de zwarte Noorsche eschdoorn (*Acer platanoides* var. *Schwedleri* Nich), die uitstekend tegen wind bestand is en de veldeschdoorn of Spaansche aak (*Acer campestre* L.), een soort, die meestal als struik voorkomt en op den Zeeuwschen grond bijzonder goed gedijt. Vooral gemengd in meidoornhagen voldoet deze soort bijzonder goed.

Het ligt niet in het bestek van dit artikel om alle houtsoorten en hun bruikbaarheid voor het Zeeuwsche landschap uitvoerig te bespreken. Een uitzondering dient echter nog gemaakt te worden voor *Sorbus intermedia*, welke zich kenmerkt door zijn groote windvastheid en hierom o.a. door den Rijkswaterstaat hoe langer hoe meer in Zeeland wordt aangeplant. In het echte Zeeuwsche landschap is deze soort niet op haar plaats, en men gebruikt haar dan ook bij voorkeur in de nabijheid van bebouwingen. Zooals reeds eerder is opgemerkt, wordt, tengevolge van den zeewind, de keuze der te gebruiken houtsoorten beperkt. Hoewel het misschien vreemd schijnt, acht ik de geringe verscheidenheid aan soorten voor de heraankleding van het Zeeuwsche polderlandschap geen ernstig bezwaar. Immers, de strakheid van het polderlandschap eischt ook een strakke beplanting. De dijk- en wegbeplantingen kan men in het polderlandschap veelal kilometers ver met het oog volgen en het zou m.i. niet juist zijn hier veelsoortigheid in de te gebruiken houtsoorten toe te passen. Wel moet men ervoor waken, dat weg- en dijkbeplantingen hier en daar worden onderbroken teneinde eenig perspectief in het landschap te verkrijgen.

Het bovenstaande heeft betrekking op de aankleding van het zuivere polderlandschap. Op Walcheren daarentegen, waar men tot een gedetailleerder beplanting dient te geraken, is het verantwoord om meer variatie in de te gebruiken houtsoorten aan te brengen. Een en ander is echter veelal een kwestie van smaak en zooals het gezegde luidt: „Over smaak valt niet te twisten”. Bij den opbouw der dorps- en boerderijenbeplantingen, waar meer luwte aanwezig is en waar ook gedetailleerder aanplanting plaats vindt, komen naast de hierboven genoemde houtsoorten ook andere soorten in aanmerking, zooals bv. linde, plataan, eschdoorn en noot (*Juglans regia*).

Heraankleding Walcheren.

Tenslotte nog een enkel woord over de heraankleding van Walcheren, de voormalige „Tuin van Zeeland”. Vele zullen reeds hebben vernomen, dat op Walcheren op groote schaal ruilverkavelingen zullen plaats vinden en ongetwijfeld zal, wanneer aan de beaarde plannen uitvoering wordt gegeven, het landschappelijk aspect van dit eiland hierdoor sterk worden gewijzigd. Het is een gelukkig feit, dat de meeste wegen op Walcheren, die door hun grillig verloop zoo zeer bijdroegen tot de landschappelijke schoonheid van dit eiland, in hun vroegere gedaante zullen worden gehandhaafd, terwijl aan de nieuw ontworpen wegen zooveel mogelijk iedere strakheid wordt ontnomen. De perceelsgrenzen en waterlossingen zullen daarentegen uit technische overwegingen hoofdzakelijk een rechtlijnig verloop krijgen en hier is voor den landschapsarchitect een taak weggelegd om deze strakheid door middel van groepsgewijze beplantingen in het landschap eenigszins te doen breken. Het is een verheugend verschijnsel, dat naast de problemen der droogmaking ook allerwege belangstelling bestaat voor Walcheren's toekomstig landschappelijk aspect. Met nadruk heeft de Commissaris der Koningin in de provincie Zeeland in zijn installatierede der Agrarische Commissie voor Walcheren erop gewezen, dat geen werkelijke herrijzenis van Walcheren's bloei is te verwachten, wanneer niet naast den wederopbouw der agrarische bedrijven tevens voor een goede toekomstige landschapsverzorging wordt zorggedragen.

De landschappelijke verzorging en groenaankleding van Walcheren vergt meer aandacht en is gecompliceerder dan die van welk der andere Zeeuwsche eilanden ook. Walcheren werd vroeger gekenmerkt door een zeer gedetailleerde groenaankleding, die voor een belangrijk deel werd veroorzaakt door de meidoornstruiken, welke men veelvuldig langs de verschillende perceelsgrenzen aantrof. De overal, schijnbaar toevallig, in het land verspreid staande heesters gaven een zeer bijzonder cachet aan dit eiland en waren op te vatten als relicten van vroeger aaneengesloten hagen, welke de boeren langs de grenzen van hun weilanden aanlegden ter beschutting en voor in-

sluiting van het vee. Toen het gebruik van prikkeldraad bij de boeren algemeen ingang vond, was het voor den boer niet meer noodzakelijk om bij sterfte van heesters de gaten door inplanting van nieuwe exemplaren te doen dichten. Daar bovendien het vee de jonge meidoornlooten een groote lekkernij vinden, is het te begrijpen, dat vele hagen spoedig in verval kwamen en langs de meeste perceelsgrenzen was van deze oude hagen dan ook weinig meer te vinden dan hier en daar een enkele oude struik.

Op het toekomstige Walcheren zal weinig plaats meer zijn voor deze meidoornbeplantingen langs de perceelsgrenzen, al verdient het aanbeveling deze soort zooveel mogelijk bij de herbepanting te gebruiken, daar zij uitstekend tegen den wind bestand is en op Walcheren overal goed groeit. De moderne Walchersche boer en tuinder heeft echter tegenwoordig weinig met den meidoorn op, daar vele, voor land- en tuinbouw schadelijke, insecten hierin schijnen te huizen en hun eieren hierin leggen. Of de schade, welke hieruit voortvloeit, werkelijk zoo groot is, dat niet-aanplanting van deze prachtige heesters rond de boerenerven gerechtvaardigd is, valt echter te betwijfelen.

Daar de moderne landbouw geen beplantingen meer langs de perceelsgrenzen gedooft, zal het noodzakelijk zijn om andere wegen te vinden, welke tot een zoo gedetailleerd mogelijk herbepanting kunnen leiden. Een gedetailleerde herbepanting acht ik n.l. noodzakelijk ter verkrijging van de intieme sfeer, welke voor Walcheren zoo kenmerkend was.

Men zou zich kunnen afvragen, of het wel juist is om op Walcheren weer zooveel mogelijk de oude toestand der groenaankleding te gaan benaderen. Waarom niet een geheel nieuw landschapsbeeld te scheppen, zooals b.v. in de Wieringermeer het geval is geweest, en wat ongetwijfeld ook zijn waarde heeft? De laatste methode acht ik voor Walcheren niet de juiste. Ondanks de groote verwoestingen is er toch nog te veel behouden, dat aan het oude Walcheren doet herinneren. Ik denk b.v. hierbij aan de grillige wegen, die blijven bestaan en die voor het meerendeel de zandruggen volgen, waarop ook de meeste dorpskernen zijn gelegen, evenals aan het relief, dat het Walchersche land op vele plaatsen vertoont en dat ook na de ruilverkaveling voor een groot deel zal blijven bestaan. Dit alles zijn factoren, die pleiten voor een zooveel mogelijk doen herstellen van den ouden toestand.

De bestudeering van de oude „groenkaart“, welke aanwezig is op het bureau van den Provincialen Planologischen Dienst te Middelburg, wijst ons den weg, op welke wijze wij ons aankleedingsproject voor Walcheren dienen op te stellen. In de eerste plaats moeten wij zorgen voor het terugbrengen van de noodige „houthorsten“ in het landschap, welke zoo typeerend voor Walcheren waren. Dit zijn kleine boschjes van 0,5—5 ha, behoorende bij verschillende landgoederen, welke vroeger over geheel Walcheren waren verspreid. In den loop der jaren zijn verschillende landgoederen met de daarbij behoorende boschjes verdwenen, hetgeen echter in het landschap niet zoo erg opviel, daar vele erfbeplantingen de taak van deze landgoederen overnamen. Deze houthorsten waren nu veelal onderling verbonden door coulissen, welke door de wegbeplantingen werden gevormd, terwijl hierbinnen bovendien nog een gedetailleerde beplanting langs de perceelsgrenzen en waterlossingen aanwezig was. Ik ben de meening toegedaan, dat, wanneer men op Walcheren zorg draagt, dat men deze houthorsten wederom in het landschap aanbrengt en de ruimte hiertusschen door coulissen, welke gevormd worden door wegbeplantingen, verkleint, men de grondslag heeft voor een goed toekomstig landschapsbeeld. Over het aanbrengen der houthorsten kan nog het volgende worden opgemerkt. In de eerste plaats verdient het aanbeveling de oude landgoederen wederom te doen herbepanten, terwijl ook sommige erfbeplantingen, mits ruim van opzet, als toekomstige houthorst kunnen fungeren.

Toch zal men niet overal op Walcheren op deze manier het gewenschte resultaat kunnen bereiken. Daar, waar geen landgoederen aanwezig zijn, of waar de boerderijen zich niet voor een dergelijke ruim opgezette erfbeplanting leenen, zal het noodig zijn, dat hier en daar ten behoeve van de landschappelijke verzorging, kleine boschjes kunnen worden aangelegd. De oppervlakte, welke hiermede gemeeld zal zijn, is op ca. 50—100 ha te schatten en ik acht het zeker verantwoord een dergelijke oppervlakte grond voor de landschappelijke aankleding van Walcheren te doen reserveren. Bovendien dient men wel te bedenken, dat deze gronden aan de houtproductie dienstbaar worden gemaakt, hetgeen voor Zeeland als houtarme provincie van niet te onderschatten belang is te achten.

Over de „coulissen-aanleg“ valt verder weinig op te merken. Uit landschappelijk oogpunt zal het weinig verschil maken, of men één dan wel tweezijdige wegbeplanting aanlegt. Singelbeplanting (hier en daar onderbroken) is voor de aankleding van Walcheren van groot belang.

Wanneer men naast deze wegbeplanting bovendien nog tracht zooveel mogelijk de

ruimten tusschen de coulissen te doen opvullen door het aanbrengen van beplantingen op overhoeken, langs waterlossingen (aan een zijde) enz. dan is men, naar ik meen, een goed eind op weg om Walcheren een groenaankleeding terug te geven, welke haar in de toekomst de naam „Tuin van Zeeland” weder zal schenken.

Stellingen.

Resumeerende kom ik tot de hieronder volgende stellingen, welke van belang zijn voor het doen slagen van een landschappelijk verzorgde groenaankleeding in Zeeland.

- 1e. De herbepanting der Zeeuwsche eilanden is een aangelegenheid van Staatsbemoeienis, welke gedeeltelijk op kosten der overheid dient te worden uitgevoerd.
- 2e. Teneinde tot een landschappelijk verantwoord herbepantingsplan te komen, is het noodzakelijk, dat (voor iedere gemeente) zg. groenkaarten worden samengesteld.
- 3e. Door de nog steeds in Zeeland voortwoekerende iepenziekte is het niet verantwoord de iep in belangrijke mate in de herbepantingsschema's te doen opnemen. De Christine Buisman-iep, hoewel tegen iepenziekte bestând, voldoet niet aan de gestelde verwachtingen.
- 4e. Aan den esch dient bij de herbepantingen in Zeeland een grootere plaats te worden ingeruimd, dan tot dusverre het geval is geweest.

Rhododendron, Azalia, voor vak- en onderbeplanting
 Sier- en Bloemheesters voor groepen en dekking
 Coniferen, in groene, gele, blauwachtige en dwergsoorten
 Rozen, klimplanten, Erica's, Seringen
 Vaste- en Rotsplanten Vraagprijzen

Handelskweekerij H. Wijsman - Boskoop